

SZEMLE

CSÉFFAI ATTILA

PhD-hallgató

Széchenyi István Egyetem

(Győr)

A szakvélemény
evolúciója a Pp.-ben*

„Nincsenek hirtelen nagy előreugrások, a fejlődés kicsi, de biztos – noha lassú – lépéseken keresztül valósul meg.” (CHARLES DARWIN: A fajok eredete, 1859)

1. Bevezetés

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) szakértőkről szóló rendelkezései hiányosságokkal, pontatlanságokkal, máshol „zavaróan körülményes”¹ megfogalmazásokkal terhelten kerültek bevezetésre, ma már pedig a törvény egyéb rendelkezéseivel sincsenek elfogadható mértékű összhangban, ami eltérő értelmezésekre ad módot. Nem véletlen, hogy a szakértői bizonyítás témakörében a közzétett bírósági döntések száma messze felülmúlja minden más, a bizonyítás jogértelmezését boncolgató bírósági döntések számát. A jogalkotás zavarai, a jogi szöveg diszkrepanciája, mint válságjelenség teremtette meg ugyanakkor az alapjait annak az aktív adaptációs jogfejlődési technikának, melyet Szigeti Péter – Eörsi nyomdokain járva – *spontán alkalmazkodásnak* hív, és ami első-

sorban a bírói jogtalálás leleményeiben, a bíró alkotta jog megnyilvánulásaiban érhető tetten.² A tanulmány annak a mozgáspályának a leírására vállalkozik, amely a Pp. törvény (*tér*) hatálya alatt jó ötven évet fog át (*idő*) és aminek eredményeként a formális szakvélemény materializálódásának lehetünk tanúi.

Ahhoz azonban, hogy a jog evolúciójáról beszéljünk, rögzítenünk kell a jogfejlődés kritériumait. A jog változása és a jogalakulás ugyanis nem biztos, hogy fejlődés is egyben.³ Az evolucionizmus általános és nem vitatott ismérvei⁴ a következőkben ragadható meg: a) a jelenségek mozgásának folyamata az egyszerűbb vagy alacsonyabb rendű állapotból a magasabb rendű vagy bonyolultabb felé tart, b) térben és időben egyenetlen, folytonos és megfordíthatatlan, c) s az egész folyamatot egy alapvető elv váltja ki.

Visszafele haladva. Az alapvető elv (c), mint rendező elv *sine qua non*-ja valamilyen előny biztosítása a jelenség összességére nézve. Szigeti Péter szerint ezt az ember nem-beli lényegének – munkájának, nyelvének, kultúrájának – történelmi kibontakozásában játszott szerepük szerint lehet megítélni azaz, hogy hogyan, mennyiben segítették elő az emberi társadalmak, s a társadalomban élő egyes emberek szabadságfokának,⁵ végső soron pedig az igazság kibontakozását. Ez a rendező elv a szakértői bizonyítás esetében nem más, mint a *szabad bizonyítás elve*. A szabad bi-

zonyítás elve az, amely mozgásban tartja az egész folyamatot, lerontja ami rossz (*delegitimál*) és igazolja (legitimál) mindazt ami jó. A mozgáspálya (b) leírására külön fejezet vállalkozik, s tulajdonképpen a formális szakvélemény materiális szakvéleménnyé alakulását követjük le a kirendelt szakértő egyeduralmán, a magánszakvélemény megjelenésén és különböző fokain át, míg végül perbeli szakvéleménnyé nem szilárdul. A jog összetettségét (a) illetően pedig emlékeztetni kell arra, hogy a formális racionális eljárások keretei között, minthogy a magyar jog egy formálisan magas fokú racionalizált jogrend,⁶ a materiális racionalizációs tendenciák inherens tulajdonsága a komplexitás magasabb foka. Egy régi kornak, tartalomnak megfelelő formalizmus áttörésével a jog nem esik vissza, ha az új formalizmust, intézményesedést, tárgyi jogterületet teremt, mint ahogy ez az információs jogokkal, környezetvédelmi joggal, versenyjoggal vagy a szociális jogok területén mindez megtörtént.⁷ Kezdetben volt a bíróság által kirendelt szakértő, majd később megjelent egy új formáció, számtalan kérdéssel és válasszal. A felkért vagy kirendelt szakértő szakvéleménye az erősebb? Létezik-e egyáltalán bármilyen különbségtétel, és ha igen, mi az alapja? Ilyen és ehhez hasonló kérdések kísérték végig a jogfejlődés ezen területét, de a régi/új relációjában ez egyáltalán nem meglepő. Elvitathatatlan azonban, hogy a szakértői bizonyítás formalizmu-

1 Hasonló vélekedést a szakértő perbeli alkalmazásának feltételeiről ld. Döme Attila: A szakértői bizonyítás. In: A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel Miklós). KJK–Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 228.

2 Szigeti Péter: A Magyar Köztársaság jogrendszerének állapota 1989–2006. Akadémia Kiadó, Budapest 2008. 102–103.

3 Szigeti: i. m. (2. lj.) 100.

4 A teljesség igényével megemlítem, hogy az evolúció lételméleti megközelítése szerint a jelenség hosszabb életű, termékenyebb és nagyon másolási megbízhatóságú változatának az elterjedését jelenti. [Vö. Richard Dawkins: Az önző gén. Gondolat Kiadó, Budapest 1986. 24–33.]

5 Szigeti: i. m. (2. lj.) 102.

6 Szigeti: i. m. (2. lj.) 99.

7 Szigeti Péter: Max Weber jogfejlődési magyarázata: a jog varázslat alóli felszabadulása. <http://jesz.ajk.elte.hu/szigeti1.html> (2014.03.15.)

sa ezzel áttört, és új intézményesedésnek lehetünk tanúi. A szakvélemény jogi megítélésének változásait igyekszünk feltárni evolucionista szemléletben. A témát szemléletesen egy 2005. évi alkotmánybíróvási döntésen keresztül, a szabad bizonyítás elvének ismertetésével kívánjuk bevezetni, de egyben meg is alapozni. Az ott megjelenő problémafelvetést kiindulópontnak, míg megoldását végpontnak tekintjük.

2. Alapvetések

2.1. Szabad bizonyítás elve

Az Alkotmánybíró (a továbbiakban: AB) jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítvány tárgyában a 102/B/2003. AB-határozatban⁸ (a továbbiakban: Abh.) elutasította a Pp. 163. § (1) bekezdése, 177. § (1) bekezdése, 180. § (1), (2) és (3) bekezdései továbbá 181. § (1) bekezdése – gyakorlatilag a szakértői bizonyítás – megsemmisítésére irányuló kérelmet.

Az indítványozó a Pp. támadott – és azonos felfogás mellett a büntetőeljárásról szóló törvény hasonló – rendelkezéseit azért tekintette alkotmányellenesnek, mert azok „kifejezetten hátrányosan különbözteti[k] meg a megbízott, felkért igazságügyi szakértő személyeket, az ún. magánszakértőket a bíróság által kirendelt, és ennél fogva valójában kizárólagos igazságügyi szakértői pozícióval rendelkező szakértőkkel szemben.” Az indítványozó azt kifogásolta, hogy a Pp. és a Be. szakértői bizonyításra vonatkozó támadott eljárási szabályai – „a rendes bíróságok eljárási gyakorlatában” – az „egyfajta” (azonos) jogállású igazságügyi szakértők között hátrányos megkülön-

böztetést alkalmaznak. A hátrányos megkülönböztetést az indítványozó azért látta fennállóknak, mert az egyes eljárásokban kizárólag az eljáró bíróság által kirendelt szakértő tekinthető igazságügyi szakértőnek, ezzel szemben a peres fél által szakértőként felkért személy/szervezet (a továbbiakban: felkért „szakértő”) a polgári peres eljárásban tanúvá, míg a büntetőeljárásban okiratszerkesztővé „minősül le.” Mindebből adódóan a felkért „szakértő” által készített vélemény és a bíróság által kirendelt szakértő által adott szakvélemény eltérő perbeli értékelést nyer az eljáró bíróság részéről.

Az indítvány, de maga a határozat is, már első ránézésre is rendhagyónak mondható. Egyrészt az indítványozó az „élő jog” teóriáját alkalmazva a jogszabály értelmezett és alkalmazott tartalmát együttesen tette az indítvány tárgyává, külön is felhívva a figyelmet a BH1972. 270 (helyesen: BH1992. 270.) számú jogesetben foglaltakra, addig az Alkotmánybíró a szabályozás célszerűségének és – ilyen irányú gyakorlata ellenére⁹ – a bírói gyakorlatban kialakult érvényesülésének vizsgálatát kizárta, és határozata inkább egyfajta jogértelmező döntésként jelenik meg. Másrészt – és ez a fontosabb – noha az indítvány formailag a Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó rendelkezéseinek alkotmányellenességét állítja, tartalmilag a bizonyítékok értékelési módját támadja, aminek pedig vajmi kevés köze van a szakértő kirendelésére, meghallgatásra, eljárási jogosítványaira vonatkozó rendelkezésekhez vagy a felek kérdésfelvetésének indítványozási jogához. Mégis, azt el kell ismerni, hogy az indítványozó létező problémát boncolgat, és ennek legkézenfekvőbb módját találta meg akkor, amikor a bírói magyarázatokon ke-

resztül az abban megjelölt jogszabályhelyeket támadja. A kérdéssel párhuzamban állított rendelkezések eltérő tárgykörével nyilván maga az AB is szembesült, nem véletlen, hogy mindenekelőtt a szabad bizonyítás rendszerére hívja fel a figyelmet. Ehhez képest igyekszik a jogalkalmazót helyes irányba terelni, mellyel az indítványozó aggodalmaira is – a lehetőségeihez mérten – választ tudott adni.

Az AB már az 531/B/1997. AB-határozatában rámutatott: „A polgári perben a szabad bizonyítási rendszer érvényesül: a Pp. 3. § (5) bekezdése az alapelvek között rögzíti, hogy ha a törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a polgári perben alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve, szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás felderítésére alkalmas. A Pp. 166. § (1) bekezdése nevesíti a bizonyítási eszközöket: azok különösen a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a szemlék, az okiratok és egyéb tárgyi bizonyítékok. A »különösen« megfogalmazás is arra utal, hogy e szabály nem érinti a szabad bizonyítás elvét, a bíróság ezen felül bármilyen egyéb bizonyítékot felhasználhat. Köztük lehet a felek személyes meghallgatása is, amely lehetőséggel a bíróság akkor él, ha azt a tényállás kiderítéséhez szükségesnek látja. [...] A bíróság az így lefolytatott bizonyítás eredményeként rendelkezésre álló bizonyítékokat – a Pp.-ben írt tilalmak kivételével – szabadon értékelheti, összeveti a bizonyítási eszközöket és megállapítja a tényállást.”

Az Abh. pedig immár a szakértő bizonyításra koncentrálnak kiemelte, hogy „[a] perben, illetve a per-

⁸ Előadó alkotmánybíró: Bihari Mihály.

⁹ Ld. un. Jánosi határozat: „... tartalmilag az Alkotmánybírósnak a normaszöveget abban az értelemben kell vizsgálnia, amilyen értelmet annak az egységes jogalkalmazási gyakorlat tulajdonít. Amennyiben pedig a jogszabály lehetséges több értelme közül a jogszabály az állandó és egységes jogalkalmazási gyakorlatban alkotmányellenes tartalommal él és realizálódik, az alkotmánybíróvási eljárásban annak alkotmányellenességét meg kell állapítani.” [57/1991. (XI. 8.) AB-határozat].

	Kirendelt szakértő	Felkért szakértő
Belépés az eljárásba	Bíróági aktus (kirendelés)	Megbízási szerződés (felkérés)
Alanya	1. Jogszabályban igazságügyi szakértői tevékenységre feljogosított személy/szervezet 2. <i>Kivételesen</i> bárki	Bárki
a) Végeredménye (processzuális megközelítés)	Igazságügyi szakértői vélemény	Magánszakértői vélemény
b) Végeredménye (materiális megközelítés)	Szakértői vélemény	
c) Végeredménye (evolucionista megközelítés)	Formális szakvélemény (a) > Vegyes jellegű szakvélemény > Materiális szakvélemény (b)	

indítást megelőzően a felkért »szakértő« által adott vélemény olyan bizonyíték, amit az eljáró bíróság szabad döntése alapján vonhat be az általa értékelt bizonyítékok körébe», így – a fentiekből következően – eleve nem fogadható el olyan érvelés, mely »szerint a felkért »szakértő« által adott véleménynek »eleve« kisebb bizonyító ereje lenne a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő által adott szakértői véleményénél.» De az AB nem állt meg itt. Egyértelműen és világosan kifejezésre juttatja, hogy »[a] perben – a Pp. szabad bizonyítási rendszeréből eredően – az eljáró bíróság szabad mérlegelése dönti el azt, hogy a felkért »szakértő« által adott vélemény, illetve a bíróság által kirendelt szakértő által adott szakvélemény közül melyiket és milyen súllyal veszi figyelembe a bíróság a határozata meghozatala során. A felkért »szakértő« véleménye az eljáró bíróság részéről ugyanúgy bevonható a bizonyítékok körébe, mint a kirendelt szakértő által adott szakértői vélemény, egyik bizonyítási eszköz sem rendelkezik előre meghatározott bizonyító erővel, mindkettőt

szabadon értékeli és szabad meggyőződése alapján bírálja el a perbíróság.»¹⁰

Mindez egybecseng – egy 1994-ben szignált ügyben – a *Csongrád Megyei Bíróság* által kifejtett állásponttal. A másodfokon eljáró megyei bíróság a magánszakértő perbeli szerepét illetően rámutatott, hogy »a Pp. szerint nincs kötött bizonyítási rendszer. A törvény példálózóan sorolja fel a bizonyítási eszközöket [Pp. 166. § (1) bek.], ez nem tekinthető kimerítő – taxatív – felsorolásnak. Adott perben a törvényben felsoroltakon kívül felmerülhetnek további, külön nem nevesített bizonyítékok, bizonyítási eszközök is. Ilyen a valamelyik fél által »beszerzett« szakvélemény, amely vegyes jellegű, de önálló, a Pp.-ben nem nevesített bizonyíték.»¹¹ A továbbiakban az ítélet a magánszakértői vélemény jogi megítéléséről polemizál.¹²

2.2. Fogalmak

A szakvélemény, mint a bizonyítás eszköze formai és tartalmi követelményének ismertetése-feltárása, csakúgy mint a szakértő fo-

galmának meghatározása jelen cikknek nem tárgya. A témánk szempontjából azonban a kirendelt és felkért szakértő elhatárolása mindenképpen szükséges (*ld. táblázat*).

Mindenekelőtt a következőkre hívom fel a figyelmet. A kirendelt szakértő és az igazságügyi szakértő nem azonos fogalmak, egymással nem helyettesíthetők, de nem is felcserélhetők. Az egyik eljárási, a másik hivatásbeli státuszt jelöl. Ennek rögzítésére azért van szükség, mert léteznek olyan nézetek, amelyek azonosítják a két kifejezést.¹³

Amellett, hogy – már említettem – eltérő fogalmakról van szó, az azonosítás egyéb okból is helytelen. Egyrészt a kirendelő nem csak a névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértőt, hanem szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaságot, szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet is kirendelhet szakértőként,¹⁴ sőt más szakértő hiányában a szakértői feladat elvégzésére megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértő is igény-

¹⁰ Abh.

¹¹ Csongrád Megyei Bíróság 1.Gf.40.162/1994/6. – BDT2001. 444.

¹² Az ítélet részletes ismertetését ld. 4.2. pont alatt.

¹³ Ld. például: *Apró Ferenc*: Az igazságügyi szakértő és a »magánszakértő«. *Bírák Lapja* 1993. 2. sz. 115–117.

¹⁴ Pp. 177. § (2) bek.

be vehető.¹⁵ Másrészt, az igazságügyi szakértő feladatát nemcsak kirendelés, hanem megbízás alapján is elláthatja.¹⁶ Nem a kirendeléssel válik valakiből ugyanis igazságügyi szakértő, hanem az állam erre feljogosított szerve által kibocsátott konstitutív hatályú egyedi hatósági döntéssel történő névjegyzékbe való felvétellel.

Ettől részben különálló *processzualis* kérdés, hogy a kirendelés alapján készített szakértői vélemény – közjogi értelemben – minden esetben *igazságügyi* szakértői vélemény, függetlenül annak készítőjétől, noha igaz, hogy az igazságügyi szakértői véleményt általában igazságügyi szakértő készíti. Ehhez képest az „igazságügyi” jelző nem a szakvélemény létrehozójára, hanem elsősorban megrendelőjére utal. A bíróság¹⁷ által kijelölt szakértők¹⁸ ugyanis szorosan kötődnek az igazságszolgáltatáshoz, tág értelemben annak részesei.¹⁹ „Az igazságszolgáltatásban szakértőként való közreműködése alkotmányos követelmény és az eljárási törvények kötelező előírása. A szakértő eljárásjogi státusát és helyzetét törvény szabályozza, eljárásbeli jogait és köteleseit ugyancsak törvény írja elő.”²⁰ Mindennek – az igazságszolgáltatáshoz fűződő szorosabb kapcsolatuk – kifejeződésre kell jutnia munkájuk eredményének elnevezésében is. Minden más esetben – általánosan elfogadott megjelölésként – magánszakértői véleményről beszélünk. S noha ezen különbségtétel szemléletes és egyszerű alapokon nyugszik, tiszta

megjelenésére a gyakorlatban nem feltétlenül számíthatunk. A leggyakoribb fogalmi zűrzavar akkor fordul elő, amikor az igazságügyi szakértő felkérésre – és nem kirendelés alapján – készít szakértői véleményt. Az esetek jelentős számában ugyanis ezt sokan – többek között maguk a szakértők is – igazságügyi szakvéleményként aposztrofálják, mondván a szakvéleményt igazságügyi szakértő készítette. Ettől azonban mégsem válik automatikusan igazságügyivé. Ahhoz, hogy a szakvélemény az „igazságügyi” jelzőt is magára vehesse szükséges, hogy a szakértőt a bíróság jelölje ki, tanácsadásra a szakértőt a bíróság kérje fel. Az így kijelölt személy a „bíróság karjaként”²¹ az igazságszolgáltatás részévé válik, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Ez teremti meg azt a szorosabb kapcsolatot, amely elengedhetlen ahhoz, hogy *igazságügyi* szakértői véleményről beszélhessünk.

Az igazságügyi szakértő véleményt és a magánszakértői véleményt ugyanakkor együttesen, *materiális* értelemben szakértői véleménynek,²² röviden szakvéleménynek nevezzük.

3. Igazságügyi szakértői vélemény

A kirendelés alapján készített szakértői vélemény szabályozása és jogi megítélése az idők folyamán alig változott.

Mereven beivódott a jogi gondolkodásba, hogy „a perben szakértőként általában csak a bíróság által

kirendelt szakértő járhat el”,²³ így a Pp. 177. §-a értelmében csak az ilyen szakvéleményezés minősül „szakértői véleménynek”.²⁴

A felülvéleményezés eljárásjogi intézményének 2006. évi kiiktatását lehet az egyetlen olyan változásként megemlíteni, amely kimondva-kimondatlanul, de érintette a szakvélemény megítélését. Noha a törvényjavaslat általános indokolása szerint a szakvélemények felülvizsgálatát ellátó testületeknek a jelenlegi szervezeti rendszerben történő működésének megszüntetését kiváltó ok, hogy a testületek eljárása nagymértékben sérti a *közvetlenség* és *szóbeliség* követelményét, hiszen a testület nem idézhető,²⁵ gyakorlati problémát inkább a szabad bizonyítás rendszerébe nem aggálymentes illeszkedése jelentette. Ahogy azt *Döme Attila* megjegyzi, „ez a testület tulajdonképpen nem is szakértői véleményt készített, hanem a már beszerzett szakértői vélemények megalapozottságáról foglalt állást, vagy abban nyújtott segítséget a bíróságnak, hogy a rendelkezésre álló szakvélemények közül kiválassza azt, amelyet az ítéleti döntése alapjául elfogad. A gyakorlatban a bíróságok ezt a véleményt kötelezőnek tekintve, ítéletükben csupán utaltak a felülvélemény állásfoglalására. Valójában a felülvéleményező testületek átvették a bizonyítékok mérlegelésének bírói feladatát.”²⁶ A Legfelsőbb Bíróság 2006-ban, de még a változás előtti szabályok szerint lefolytatott eljárások felülvizsgálata során, két

15 Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény 2. § (3) bek.

16 Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény 1. §

17 A peres eljárást megelőzően a közjegyző által történő szakértő kirendelést szintén ide sorolom. [vö. Pp. 183/A. § (2) bek.]

18 Értsd általános értelemben: szakértelemmel rendelkező személy.

19 A bírói döntéshozatali folyamatot megelőzően és követően az érdemi döntés elkészítésében, illetve a jogerőssé vált döntés végrehajtásában nem bírói szervek is részt vesznek. [Ld. *Fürész Klára*: A bíróság. In: Alkotmánytan I. (szerk. Kukorelli István). Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 526–527.]

20 *Cséffai Attila Csaba*: Az igazságügyi szakértő függetlensége a kirendelés során. Magyar Jog 2012. 11. 654.

21 Szóhasználatot ld. Bader v. State, 43 Wash.App. 223, 226, 716 P.2d 925 (1986).

22 A szakvélemény materiális felfogása a judikatúrában is megtalálható. A BH1991. 218. számú jogesetben a bíróság kimondta, hogy az alperes orvosi bizottsága által adott vélemény *tartalma szerint szakvéleménynek* minősül, minthogy azt szakértők adták a hivatásuk gyakorlása során felmerült szakkérdésben, tehát szakértői kompetenciájuk körében.

23 BH1992. 270, EBH2007. 1601.

24 BDT2001. 444.

25 Indokolás az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló törvényjavaslathoz (T/13674).

26 *Döme*: i. m. (1. lj.) 300.

esetben²⁷ is annak kimondására kényszerült, hogy a felülvélemény nem különleges bizonyíték. „A polgári eljárásjog nem ismeri a kötött bizonyítási rendszert, nem tesz különbséget, és nem állít fel rangsort a bizonyítási eszközök között. Az igazságügyi felülvélemény is csak egy a bizonyítékok közül, azzal az előnnyel, hogy a korábbi szakvélemények ismeretében született. A bíróságnak azonban a Pp. 206. §-ának (1) bekezdéséből következően az a feladata, hogy a tényállást a felek előadásainak és a bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékoknak az egybevetése alapján állapítsa meg, a bizonyítékokat a maguk összességében értékelje, és meggyőződése szerint bírálja el.”²⁸

Az időpont választás azonban meglehetősen érdekesnek mondható, hiszen a legfőbb bírói fórum korábban közzétett eseti döntései között nemigen található meg ez a felismerés, s inkább úgy tűnt, mintha teljesen elfogadott álláspont szerint „[a] felülvélemény a szakmai ellentéteket, a szakértők közötti vitát feloldja, azt egyszerűsít, tehát szakmai kérdésben elfoglalt végső álláspontnak minősül.”²⁹ Mindez akként értelmezhető, hogy az igazságügyi reform teremtette új környezet a bírói gondolkodást is változásra készítette, s az említett – noha nem előzmény nélküli – két döntés az igazságügyi felülvélemény trónfosztásával látszólag az igazságügyi szakértői véleményt emelte a szakvélemények királynőjévé. Itt azonban egy csapda rejtett. A szabad bizonyítás elve egyszerű, de roppant szigorú követelményrendszere

ugyanis nem ismer kivételeket. Ugyanaz az érv, amely védelmet jelentett az igazságügyi felülvélemény túlsúlyával szemben, kezdte ki végérvényesen az igazságügyi szakvélemény dominanciáját és vált az eddig jelentéktelen magánszakértői vélemény egyre hangsúlyosabbá a polgári perben.

4. Magánszakértői vélemény

A magánszakértői véleménynek karakteres megjelenése a 80-as évek végére, 90-es évek elejére tehető. Ezt megelőző sporadikusnak mondható előfordulásuk nem tette lehetővé, hogy tartós jogi képződményekké fejlődjenek, habár azt el kell ismerni, hogy egy némelyik határozat évtizedekkel előzte meg korát.³⁰ Az sem hallgatható el ugyanakkor, hogy sokan gyanakvással néznek az efféle perbeli cselekményekre, amihez az is hozzájárult, hogy „[a]z esetek meghatározó részében a fél magánszakértői véleményt akkor szerez be és csatol az iratokhoz, amikor a perben a bíróság által kirendelt szakértő már véleményt készített, és ezt azért teszi, mert a perbeli szakértői vélemény megállapításaival nem ért egyet”.³¹ *Apró Ferenc* például egészen odáig megy el, hogy véleménye szerint két álláspont létezik: az *elfogulatlan*nak tekinthető kirendelt igazságügyi szakértő szakvéleménye, és az *elfogult*nak tekinthető magánember magánvéleménye.³² Ennél azonban lényegesen árnyaltabb a kép. A szakvéleményekhez kapcsolódó értékítélet és a szabad bizonyítás elvének általános találkozása ugyanis nem teszi lehetővé az egyik vagy

másik szakértői vélemény nyílt félretételét, s ezzel a szakértői vélemény érdemi vizsgálatának a megkerülését. Ehhez képest a magánszakértői vélemények megítélése az utóbbi időkben sokat változott.

A magánszakértői vélemények bírói gyakorlatban történő változatos megjelenése ugyanakkor számos szerzőt – annak jogi természetére szerinti – csoportosítására készítette. *Grósz Tamás* a magánszakvélemény három csoportját állította fel: *a)* fél álláspontja; *b)* olyan szakmai álláspont, amely a bizonyítékok körében értékelendő; valamint olyan szakvéleményre, amely *c)* alkalmas az igazságügyi szakértői vélemény szakmai helytállóságának kétségessé tételére.³³ *Döme Attila* lényegében hasonló csoportosítása egy további ponttal egészül ki, nevezetesen *d)* a magánszakértőihez hasonlító „valódi” igazságügyi szakértői véleményekkel.³⁴ *Kengyel Miklós* az előző szerzőktől eltérően csupán két csoportra utal, mégpedig a magánúton beszerzett szakvélemény *a)* nem bizonyítékként, valamint *b)* bizonyítékként történő értékelésére.³⁵ Még *Grósz* és *Döme* csoportosítása mögött semmilyen rendező elv nem ismerhető fel, gyakorlatilag inkább típus szerinti szétválogatásról van szó, addig *Kengyel* túl általános csoportképző ismérvet használ. Érdekes, tehát a kétféle csoportosítást egymásra vetítetten szintetizálni úgy, hogy a csoportosítás egyben fejlődési ívet is mutasson.

A fentiekre tekintettel a magánszakértői vélemények megítélése alapvető két csoportra – és ezzel egyetértünk *Kengyellel* – osztható, ahol a magánszakvélemény *a)* nem

27 BH2006. 360 (EBH2006. 1419), BH2007. 84.

28 BH2006. 360 (EBH2006. 1419).

29 BH2006. 360 (EBH2006. 1419).

30 A BH1977. 121. számon közzétett ítélet indokolása például arról tanúskodik, hogy a bíróság a felek által peren kívül beszerzett szakvéleményeket a per elbírálásához elegendőnek találta, ezért nem rendelt el szakértői bizonyítást, ilyenformán a bírói döntés magánszakvéleményen alapul. A BH1983. 233. számon közzétett esetben pedig a bíróság – többek között – a felperes által becsatolt magánszakvéleményt alkalmasnak találta igazságügyi szakvélemény aggályossá tételére.

31 *Döme*: i. m. (1. lj.) 222.

32 *Apró*: i. m. (13. lj.) 115.

33 *Grósz Tamás*: Szakértői bizonyítás az egyes eljárásokban. Themis 2011. 2. 42.

34 *Döme*: i. m. (1. lj.) 226.

35 *Kengyel Miklós*: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest 2008. 318.

bizonyíték, és ahol *b*) bizonyíték. A bizonyítékként történő értékelése pedig az igazságügyi szakértői vélemény bizonyító erejével összemérten további klasszifikáció véggezhető el, így az lehet *ba*) önálló (de nem szakvélemény); *bb*) kétely ébresztő; vagy *bc*) perbeli szakvélemény. Azonban még ilyen cizellált csoportosítás esetén is előfordul, hogy vannak olyan bírói döntések, amelyek egyik osztályba sem sorolhatók, mert azok vagy átmenetet képeznek az egyik vagy másik között, vagy több osztályon keresztül fekszenek. Még az előbbi esetenél mindig jelezzük a döntés sorsforduló jellegét, addig az utóbbi esetben a döntésekben megjelenő legújabb szemlélet szerint történik az osztályba sorolás.

4.1. A magánszakvélemény objektíve nem bizonyíték

A BH1992. 270. számon közzétett alaphatározat szerint a bíróság a fél által beszerzett szakvéleményt csak a fél álláspontjaként veheti figyelembe. Ennek azért van jelentősége, mert a fél előadása a kor szelleme szerint nem minősült bizonyítéknak,³⁶ így – mint azt egy később megjelenő döntés rávilágított – az egyik fél felkérése alapján készült magánszakértői vélemény bizonyítékként nem vehető figyelembe.³⁷ A jogtudomány ezt a felfogást egészen az utóbbi időkig kritika nélkül magáévá tette.³⁸ A teóriát egy idő után azonban súlyos kritika érte.

Ádám György,³⁹ Kiss Daisy,⁴⁰ Cséffai Attila Csaba⁴¹ – a szabad bi-

zonyítás alapelvéből kiindulva⁴² – egyöntetűen amellett foglaltak állást, hogy a fél előadása bizonyítékként értékelendő, jöllehet ez következik konkrét normaszövegből is, amikor a Pp. kimondja, hogy a bíróság „[...] szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb [kiemelés tőlem] bizonyítékot [...]”.⁴³ Markáns ellenvélemény az újabb keletű szakirodalomban ez idáig nem jelent meg.⁴⁴

A magánszakvélemény a fél nyilatkozataként történő értékelése szintén górcső alá került. Grósz Tamás egyenesen tévesnek tartotta, „[m]ár csak azon okból is, mert a szakvéleményt nem [a fél], hanem az általa felkért személy készíti el a saját nevében.”⁴⁵ Véleményem szerint pedig e jogi fikciónak semmilyen történelmi alapja nincs, de törvényi rendelkezés hiányában egyébként is *contra legem* bírói gyakorlatnak tekinthető. A Pp. ugyanis nem ismer olyan kitételt, amely szerint „a fél megbízása alapján készült szakvélemény benyújtását úgy kell tekinteni, mint aki nyilatkozatot tesz”. Emlékeztetni kell arra, hogy a „bírói jogalkotás” csupán addig nem kerül ellentétbe a hatalommegosztás elvével, amíg az kizárólag a jogszabályok értelmezésén alapul (amíg a bírói-ítélkezési hatalom nem veszi át alapvetően és közvetlenül a jogalkotás funkcióját).⁴⁶ Jelen gyakorlat tartalma azonban már messze nem jogértelmezés, hanem perjogi jogalkotás, így az Alaptörvény-ellenes.

Ilyen ellentmondásokkal terhelve nem meglepő, hogy az alaphatá-

rozat a maga tiszta formájában nem élt tovább, noha azt a legtöbb ilyen témát tárgyaló ítélet formálisan behivatkozta. A joggyakorlaton elősködve, annak tényleges követése nélkül, egyfajta *parazita határozat* vált belőle. A BH1996. 102. számú eseti döntés például szintén kiemeli, hogy „[a] jogszabályoknak megfelelően járt el a másodfokú bíróság [...], amikor a felperes által a fellebbezéséhez csatolt magánszakértői véleménye alapján nem látott okot a bizonyítás kiegészítésére. Az egyik fél felkérése alapján készült magánszakértői vélemény ugyanis bizonyítékként nem, hanem csak mint a fél álláspontja vehető figyelembe.” Mind ezt azonban már azzal folytatja, hogy „[a] magánszakértői vélemény kizárólag a felperes és a gyermek vizsgálata alapján készült, és nem is tartalmaz olyan új adatot, amelyre tekintettel a bíróságnak az igazságügyi szakértőt ismételt meg kellett volna hallgatnia”, ami pedig a bizonyítékok összevetését jelenti. E határozat, tehát kibeszél az alaphatározat alól, és ha formálisan nem is, de tartalmilag a magánszakértői véleményt bizonyítékként kezeli, ami egyértelmű szimptomája a közelgő változásnak. Még világosabban jelenik meg ez az eltávolodás az EBH2007. 1601. számon közzétett eseti döntésben. Itt a bíróság az alperesek által beszerzett szakértői véleményeket értékelte, s kirendelt szakértővel együtt a bíróság tanúként meg is hallgatta, noha azokat még mindig a fél álláspontjaként kezelve annak kimondása nélkül dön-

36 Gátos György: Bizonyítás. In: A polgári perrendtartás magyarázata (szerk. Németh János). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1999. 668.

37 BH1996. 102.

38 Ld. Bartal Géza: A bizonyítási eljárás és a szakértői bizonyítás kérdései. Felülvizsgálati tapasztalatok. Ügyvédek Lapja 2011. 6. sz. 19., Szabó Imre: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben. In: Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk. Wopera Zsuzsa – Asztalos Zsófia). HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2009. 174.

39 Ádám György: Bizonyítás a polgári peres eljárásban. Jogtudományi Közlöny 1999. 10. 432–433.

40 Kiss Daisy: A polgári per titkai. Hvgorac Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2006. 557.

41 Cséffai Attila Csaba: A hallgatás joga a változó világban. In: Az állam és jog alapvető értékei a változó világban (szerk. Verebélyi Imre). Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolája, Győr 2012. 130–131.

42 Megerősítve: 531/B/1997. AB-határozat

43 Pp. 3. § (5) bek.

44 A XX. századi vita összefoglalását ld. Kengyel: i. m. (35. lj.) 304–305.

45 Grósz Tamás: Szakértői bizonyítás a polgári peres eljárásban. http://www.debreceenijogimuhely.hu/archivum/4_2011/szakertoi_bizonyitas_a_polgari_peres_eljarasban/ (2013.11.13.)

46 42/2004. (XI. 9.) AB-határozat

tött, hogy *explicit* bármilyen bizonyító erőt tulajdonított volna számukra.

4.2. *Önálló, sui generis bizonyíték*

A BH1999. 169. számú jogeseti döntésben már világosan megjelenik a magánszakértői vélemény bizonyítékként történő értékelése. Egy magyarországi védjegy törlése iránt indult eljárásban a bíróság az ellenérdekű fél releváns ellenbizonyításának értékelte az általa beszerzett és a fellebbezéshez csatolt fonetikai szakértői véleményét. Alaphatározat megjelöléstől ezúttal mégis eltekintek, hiszen nem a bizonyításra kötelezett fél élt a magánszakértői véleménnyel, így nem egyértelmű, hogy valóban az ítélet alapjául szolgált, vagy csupán a kérelem elutasításának megtámasztására használta fel a bíróság. A BH2003. 17. számon közzétett orvosi műhiba perben ellenben már a bizonyítás terhe alatt csatolt a felperes magánszakértői véleményt. Az alaphatározat jellegű döntés deklarálja, hogy „[a] bizonyítékok szabad mérlegeléséből következően a bíróságnak a mérlegelési tevékenysége *egyrészt* kiterjed az egyes bizonyítékok bizonyító erejének megállapítására, *másrészt* a bizonyítékoknak a felek, illetőleg a per egyéb résztvevői magatartásával való egybevetésére. Ennek megfelelően kellett a bíróságnak az összes bizonyíték – közöttük a felperes által becsatolt magánszakértői vélemény – alapján állást foglalni abban a kérdésben, hogy a szívinfarktus bekövetkezése okozati összefüggésben áll-e az alperes tevékenységével, illetve mulasztásával.” A maga egyszerűségé-

ben, mégis lényegre törően a Szegedi Ítéltábla szintén kifejezésre juttatja, hogy „[a]z egyik fél által beszerzett magánszakértői vélemény olyan szakmai álláspont, amely a bizonyítékok körében szintén értékelendő”.⁴⁷ Hasonló megállapításra jutott a bíróság egy kisajátítási ügyben⁴⁸ is, azzal a pontosítással, hogy a felek által beszerzett szakvélemény egyes megállapításai ugyan bizonyítékként értékelendők, de „[a] Pp. 166. § (1) bekezdésében⁴⁹ szabályozott bizonyítási eszközök között meghatározott szakvéleménynek a bíróság által a Pp. előírásai alapján kirendelt szakértő szakvéleménye minősül”.

Ezen döntések közös vonása, hogy a magánszakvélemények immár bizonyítékként jelennek meg ugyan, mégis érzékelhető a mögötük meglévő bizonytalanság az új bizonyítási eszköz hova sorolása végett. A dilemmát – a már idézett – Csongrád Megyei Bíróság ítélete⁵⁰ teszi láthatóvá: „[...] a valamelyik fél által »beszerzett« szakvélemény, amely *vegyes* [kiemelés tőlem] jellegű, de önálló, a Pp.-ben nem nevesített bizonyíték. E külön nem nevesített bizonyítási eszközre megfelelően alkalmazhatók a Pp.-ben írt bizonyítás általános szabályai, de vizsgálni kell azt is, hogy adott esetben a törvényben nevesített bizonyítási eszközök közül melyikhez áll a legközelebb, azaz ezek közül melyiknek a jegyeit hordozza leginkább. A magánszakvélemény általában okirati formában jelenik meg, azaz mint »bizonyíték« becsatolható. Az esetek jelentős részében a fél – megfelelő szakmai hozzáértés hiányában – saját álláspontjaként hivatkozik

rá, függetlenül attól, hogy akár a peres eljárást megelőzően, akár a per során szerzi azt be. Sok esetben a fél a keresetlevél benyújtását megelőzően éppen azért szerez be szakértői értékelést, hogy keresetbe vitt igényét összecszerűségében is meg tudja jelölni, megelőzendő, hogy szakmai hozzáértés hiányában azt esetleg aránytalan mértékben közölje. Az így beszerzett »szakértői vélemény« általában tartalmaz szakmai megállapításokat, melyből következően a per során célszerű és indokolt a magánszakértő meghallgatása akkor is, ha a bíróság utóbb őt szakértőként nem rendeli ki. Meghallgatása során tisztázható, hogy következtetéseit milyen adatokra, mely szakmai érvek figyelembevételével alakította ki. A bizonyítási eszközök közül az így történt meghallgatása a tanú meghallgatáshoz áll a legközelebb.” E döntés azonban mégsem emiatt, hanem azért jelentős, mert pozicionálja a magánszakértői véleményt azzal, hogy „más perbeli adat[ként] – a felkért magánszakértő értékelése – kétséggé teheti az igazságügyi szakértő megállapításait”, ami felveti a Pp. 182. § (3) bekezdésének⁵¹ alkalmazhatóságát.

4.3. *Kételyt ébresztő bizonyíték*

Mára egységesnek tekinthető az a jogirodalmi álláspont, amely szerint a magánszakértői vélemény alkalmas az igazságügyi szakértői vélemény szakmai helytállóságának kétséggé tételére, és a bíróság nem tesz eleget az indokolási kötelezettségének, ha a becsatolt magánszakvélemény elvetésének indokát nem adja meg.⁵²

47 Pf.III.20.311/2007., Ld. *Kemenes István*: Az orvos kártérítési felelősségének egyes kérdései (vitaanyag a Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégium 2007. november 15-i kollégiumi üléséhez) 70. pont.

48 KGD2009. 38.

49 Pp. 166. § (1) Bizonyítási eszközök különösen a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a szemlék, az okiratok és egyéb tárgyi bizonyítékok.

50 BDT2001. 444.

51 Pp. 182. § (3) Ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékös kétség fér, a szakértő köteles a bíróság felhívására a szükséges felvilágosítást megadni. A fél erre irányuló indítványa alapján a bíróság más szakértőt rendelhet ki. Ha a bíróság a bizonyítást hivatalból rendelte el [164. § (2) bek.], szükség szerint hivatalból jogosult új szakértő kirendelésére is.

52 *Dóme*: i. m. (1. lj.) 223.

Ezen fejlődési szakasz alaphatározata a BH1999. 365. számú döntés. Itt egy biztosítási jogvitában – az állandó klisék mellett – első ízben mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy noha az alperes egyoldalú felkérése alapján közreműködő E. I. magánszakértői véleményét csak mint az alperes személyes előadását, szakmai véleményét lehetett figyelembe venni, ez a minősítés azonban mégsem zárta ki, hogy aláhúzza a nyomozási szakban eljáró P. D. nyomszakértő és az első fokú bíróság által meghallgatott H. J. nyomszakértő véleményei közötti eltérést és az ebből adódó ellentmondás feloldásának szükségességét. Mindezen megállapítást később számos határozat követte.⁵³ Az alaphatározat jelleget öltő BDT2005. 1092. döntés például elvi éllel szögezi le, hogy „[a] Pp. [rendelkezéseiből] következően [...] a magánszakvélemény egyes megállapításai bizonyítékként felhasználhatók (BH2003. 17.), és mint ilyenek alkalmasak lehetnek arra, hogy a perben beszerzett szakértői vélemény megalapozottságát illetően kétséget támasszanak, vagy legalábbis felvessék a további bizonyítás szükségességét.” Kissé más megközelítésben, de hasonlóan foglal állást BDT2005. 1119. számú eseti döntés is, amikor kimondja, hogy amennyiben magánszakértői véleményben „foglaltak rámutatnak az igazságügyi szakértő szakvéleményében foglalt megállapításai hiányaira, ellentmondásosságára, és azt ésszerű indokaival aggályossá teszik, az eljáró bíróság a magánszakvélemény értékelését nem hagyhatja figyelmen kívül. Ilyen esetben az elsőfokú bíróságnak íté-

lete indokolásában kellően meg kell indokolnia a magánszakvélemény elvetését”. A jogkövetkezmény tekintetében azonban már korántsem látunk ilyen egyetértést, ami arra vezethető vissza, hogy a magánszakértői véleményt egyesek „más perbeli adatnak”,⁵⁴ még mások „szakvéleménynek”⁵⁵ tekintik. Ehhez képest – ilyen irányú indítvány esetén – még előbbinél második, addig az utóbbinál harmadik, azaz szakértői testület kirendelése felől kell intézkedni.

*Döme Attila*⁵⁶ és *Bartal Géza*⁵⁷ a bírói gyakorlatra hivatkozva nem fogadják el a magánszakértői véleményt a szakértői testület kirendelésének alapjául. *Szabó Imre* szintén amellett foglal állást, hogy a magánszakvélemény perjogilag nem szakvélemény, ezért „[n]em értékelhető úgy, hogy van két ellentétes szakvélemény, melynek ellentmondásait fel kellene oldani.”⁵⁸ Ezen érvelések mögött még mindig az a – meglehet túlhaladott – felfogás húzódik meg, hogy bár „[a] bíróság szabadon mérlegelheti azt, hogy a felek által beszerzett szakvélemények [...] egyes megállapításait bizonyítékként mennyiben értékeli, a Pp. 166. § (1) bekezdésében szabályozott bizonyítási eszközök között meghatározott szakvéleménynek a bíróság által a Pp. előírásai alapján kirendelt szakértő szakvéleménye minősül.”⁵⁹ Ezen érveléssel szemben ugyanakkor nyomatékos kétség támasztható. A Pp. hivatkozott rendelkezései ugyanis szakvélemény definícióját sem közvetve, sem közvetlenül nem tartalmazzák, hanem csupán azt írják elő, hogy miként köteles a perben a bí-

róság eljárni, ha a tények-körülmények megítéléséhez olyan különleges szakértelem szükséges, amellyel nem rendelkezik.⁶⁰ Ezen eljárási szabályokból elsietett lenne olyan következtetést levonni, hogy a felek által igénybe vett szakértő tevékenységének eredményét nem lehetne a perben szakvéleménynek minősíteni. Az a körülmény ugyanis – fejt ki *Erdei Árpád* –, hogy „mi módon kerül a szakértő az eljárásba, semmiképpen nem lehet a lényegi kérdés szempontjából döntő, még akkor sem, ha a bevonás módja más tekintetben igen nagy jelentőségű.”⁶¹

A bírói gyakorlat ugyanakkor ügyesen kombinálta korábbi döntéseit a magánszakértői vélemény „más perbeli adatként” történő értékelése folyamán. Noha – sokadikára – a magánfelkérésre adott vélemény általában csak mint a fél álláspontját vehető figyelembe,⁶² mégis – hangsúlyozza egy 1978-as döntés – ha a fél a szakértő véleményére olyan észrevételeket tett, amelyek alkalmasnak látszanak a szakértő véleményének megcáfolására, a bíróságnak a szakértőt személyesen meg kell hallgatnia vagy fel kell hívnia az írásbeli véleményének kiegészítésére.⁶³ Az egymással összefüggésben nem álló döntések véletlenszerű összekapcsolása, tehát a magánszakvélemény kételyt ébresztő bizonyítékok körében sorolását eredményezte. Nagy előreugrásról ez esetben sincs szó, csupán a már meglévő elemek újragondolásával más, ámde kétségkívül magasabb alapra helyezkedés történt.

A fejlődés ezen állomásának legnagyobb kritikája – függetlenül at-

53 Ld. BH1999. 405, BH2010. 186. s. köv.

54 Ld. például BDT2001. 444, BDT2005. 1092, BDT2005. 1119, EBH2007. 1601.

55 Ld. például BH1999. 405, BH2010. 186.

56 *Döme*: i. m. (1. lj.) 222–223.

57 *Bartal*: i. m. (38. lj.) 19.

58 *Szabó*: i. m. (38. lj.) 174.

59 KGD2009. 38.

60 Hasonló felfogásban ld. *Ádám*: i. m. (39. lj.) 433–434.

61 *Erdei Árpád*: Tény és jog a szakvéleményben (A szakértői bizonyításról a büntetőeljárásban). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1987. 20.

62 BH1992. 270.

63 BH1980. 38.

tól, hogy a magánszakvéleményre, mint „más perbeli adatra” vagy „szakvéleményre” pillantunk – a döntések mögött megbújó azon szemlélet, hogy a benyújtott magánszakértői vélemény csupán a bíróság kirendelésére adott igazságügyi szakvéleményben foglaltak kétségesse tételére alkalmas, viszont a „döntés alapját nem képezheti”.⁶⁴ Ez pedig meg nem engedett rangsort állít fel a bizonyítási eszközök között. Érzékelve a problémát, a bíróság a BH2012. 175. számú eseti döntésben noha emlékeztet arra, hogy „az ellentmondások feloldása nélkül, [...] mérlegeléssel nem fogadható el a fél megbízása alapján készült magánszakértői véleményben foglaltak ítélezése alapjául, félretéve ezzel a perben kirendelt – és így a felektől teljesen független – szakértő álláspontját”, rámutat arra, hogy a „kirendelt szakértő véleménye csak akkor vethető el, illetve a magánszakvélemény csak akkor fogadható el, ha a vélemények ütköztetésének adatai alapján a kirendelt szakértő véleményének helyességéhez nyomatékos kétség fér, míg a magánszakvéleményt annak előterjesztője kellő szakmai indokokkal támasztotta alá”. Ez pedig már a magánszakértői vélemény perbeli szakértői véleményként történő kezelésének előképe.

4.4. Perbeli szakértői vélemény

A *magánszakvélemény perbeli szakértői véleményként* történő értékelése jelenti nézetem szerint a jogfejlődés kiemelkedő pontját, s egyben az Alkotmánybíróság által támasztott alkotmányossági követelménynek való megfelelést.⁶⁵ És habár közzétett eseti döntésekre még várunk kell, példát a jogerős ítéletek között így is találunk.

Megjegyzem ugyanakkor, hogy a *quasi* igazságügyi szakértői véleményeket, amikor a peres fél szakvéleményt a jogszabály alapján kötelezően alkalmazandó szakértői intézménytől vagy más ilyen szervtől szerez be,⁶⁶ a szakvélemény evolúciója szempontjából nem tartom ide sorolandónak, minthogy nem jogfejlődés, hanem véletlen egybeesés következménye, de létezése is erősen kétséges.⁶⁷

A Legfelsőbb Bíróság előtt 2010-ben folyó egyik ügyben⁶⁸ az alperesek azt sérelmezték felülvizsgálati kérelmükben, hogy a másodfokú bíróság az ingatlan forgalmi értékének meghatározása során a felperesek felkérésére készített magánszakértői véleményt fogadta el ítélethozatala alapjául. *Bartal bíró* – aki az esetet később publikálta is⁶⁹ – viszont mindezt nem találta jogsértőnek. A konszolidáló határozata szerint „a bírói gyakorlatnak megfelelően a bíróság a fél által beszerzett szakértői véleményt általában csak a fél álláspontjaként veheti figyelembe (BH 1992.270.). A bíróság azonban a szakértői bizonyítás körében is köteles vizsgálni, hogy a szakértő véleménye meggyőző és megalapozott-e (BH 1980.138.). A polgári eljárási jog nem ismeri a kötött bizonyítási rendszert, nem tesz különbséget és nem állít fel rangsort a bizonyítási eszközök között (EBH 2006.1419.). A szakértői véleménnyel kapcsolatban a szakértőtől meg kell követelni mindazoknak az összehasonlítási adatoknak és tényeknek az ismeretét, amelyeknek jelentőségük volt a szakértői vélemény meghozatalánál, és amelyek szükségesek a szakértői vélemény helyességének ellenőrzéséhez (BH 2005.147.). A bíróság nincs elzárva attól sem, hogy a bizonyítékoknak a maguk összességében történő ér-

tékelése során a szakértői véleményt mellőzze, ezt azonban csak a perben feltárt kétségtelen tényekre alapozva teheti meg (BH 2000.208.).” Ezen gondolatsor tovább folytatásának egyenes – jóllehet elkerülhetetlen – következménye az aggályos igazságügyi szakértői vélemény helyett az aggálytalan magánszakértői véleményen alapuló ítélet, s egyszersmind a materiális szakvélemény megjelenése a polgári perben.

5. Következtetések

„Nincsenek hirtelen nagy előreugrások, a fejlődés kicsi, de biztos – noha lassú – lépéseken keresztül valósul meg”⁷⁰ – mondja *Darwin*. És való igaz. Minden olyan eset, amelyhez nem kapcsolódtak szervesen a korábbi döntések, vagy nem éltek tovább, mint például a 70-es években hozott magánszakvéleményen alapuló ítélet, vagy olyan heves ellenállást váltottak ki, mint például a 90-es évek végén a magánszakértői vélemény folytán a szakértői testület kirendelése, amely rájuk való hivatkozást lehetlenné tette. Hiányoztak tehát azok a másolható és másolódó alapegységek, amelyet *Richard Dawkins* a gén szó áthallása nyomán *mémeknek* nevezett el. „A mém lehet egy dallam, egy gondolat, egy jelszó, ruhadivat, edények készítésének vagy boltívek építésének módja. Éppúgy, ahogy a gének azáltal terjednek el a génkészletben, hogy spermiumok vagy peték révén testből testbe költöznek, a mémek úgy terjednek a memkészletben, hogy agyból agyba költöznek olyan folyamat révén, melyet tág értelemben utánzásnak nevezhetünk. Ha egy tudós egy jó gondolatot hall vagy olvas, akkor továbbadja kollé-

64 BH2010. 186.

65 Vö. Abh.

66 Ld. például BDT2002. 709.

67 Ld. például BH2002. 282.

68 Pfv.VII.20.035/2010/4.

69 *Bartal*: i. m. (38. lj.) 19.

70 *Charles Darwin*: The Origin of Species (6th). John Murray, London 1876. 156.

gáinak és tanítványainak. Megemlíti a cikkeiben és előadásaiban. Ha egy gondolatnak sikere van, azt mondhatjuk, hogy agyról agyra terjedve elszaporodik.”⁷¹ A mémek tehát a kulturális átadás egységének replikatorai. Bizonyos határozatok rendelkeznek ezekkel a replikatorokkal – olyan lényegi alappal, mellyel sokak egyetértenek – és számíthatnak arra, hogy elterjednek a joggyakorlatban, még mások nem. Olykor egy döntés több mémet is hordoz magában, de az sem kizárt, hogy néhány határozat – genetikai kifejezéssel élve – olyan szorosan „kapcsoltak”, hogy hajlamosak vagyunk egy mémként kezelni őket. Ez utóbbi kiváló lehetőség a parazita határozatok számára, melyek „haszontalan potyautasai”⁷² a joggyakorlatnak.

A jogfejlődés tehát a már meglévő döntésekből építkezik, mégpedig úgy, hogy egyes elemek a kölcsönvételével és újrakombinálásával olyan jelentés módosulást hoz létre, amely az eredeti döntésektől gyökeresen eltér. Ezen új döntések alaphatározati jelleget öltve mintául szolgálnak a későbbi határozatoknak. A fentiekben így kísérhettük végig a szakvélemény evolúcióját, elidőzve a fejlődés egy-egy állomásain, hogy a joggyakorlatot elemezve megértsük miként lép a fejlettség egy magasabb fokára. Mindennek mozgató elve szabad bizonyítás rendszere, ahol a bíróság alakszerű bizonyítási szabályokhoz nincs kötve és egyetlen bizonyítási eszköz sem rendelkezik előre meghatáro-

zott bizonyító erővel, kivételt nem ismerve kényszerítően hat. Mindez pedig – hiszem – hozzájárul az igazság teljesebb kibontakozásához.

Összefoglalva: kezdetben a bíróság által kirendelt szakértő által készített *formális szemléleten alapuló szakvélemény* dominált, ami úgy tűnik, csak a felülvéleményezés előtt volt kénytelen – szintén formális alapon – meghátrálni, egészen a EBH2006. 1419. számú eseti döntés megjelenéséig. Ehhez képest a *magánszakvélemény* meghatározó elterjedése nem járt rögtön a formalizmus áttörésével, mert a parazita határozatként emlegetett BH1992. 270. számú eseti döntés, amely rögzíti, hogy a bíróság a fél által beszerzett szakvéleményt csak a fél álláspontjaként veheti figyelembe: a perben szakértőként általában csak a bíróság által kirendelt szakértő járhat el, mereven beivódott a jogi gondolkodásba. Egy korábbi, a BH1980. 38. számú döntés azonban – függetlenül a fél előadásának bizonyítékként történő értékelésétől – kifejti, hogy a fél a szakértő véleményére tett olyan észrevételek, amelyek alkalmasnak látszanak a szakértő véleményének megcáfolására, a bíróságnak a szakértőt személyesen meg kell hallgatnia, vagy fel kell hívnia az írásbeli véleményének kiegészítésére. Így ezen két döntésből egyértelműen kirajzolódik az a jogfejlődési irány, amely szerint a *magánszakértői vélemény alkalmas az igazságügyi szakértői vélemény szakmai helytállóságának kétségesé tételére*, ami a BH1999. 365.

számú döntésben jelenik meg első ízben. A perbeli szakvéleménynek tehát már meg kell felelni a peren kívüli szakvéleményben foglaltaknak is, vagy legalábbis nem lehet vele indokolatlan ellentétben, ez pedig a szakvélemény materializálódását jelenti. A fejlődés egy másik ága – melyet a BH2003. 17. számú határozat közvetít felénk, és amelyben a magánszakvélemény nem a fél nyilatkozataként jelenik meg – a felperes által becsatolt magánszakértői vélemény, mint *sui generis* bizonyíték, ami a teljes materiális szakvélemény megjelenésének látszatát kelti, de csak addig, amíg nem találkozunk a Pp. előírásai alapján kirendelt szakértői véleménnyel. Ekkor ugyanis világossá válik, hogy a magánszakvélemény nem perbeli szakvéleménynek, hanem csupán „más perbeli adatnak” minősül, így önmagában a szakvélemény megítélésén mit sem változtatott. Csakhogy a „más perbeli adat” is alkalmas lehet arra, hogy kétségesse tegye az igazságügyi szakértő megállapításait, ekképp a fejlődés két ága – noha külön utat jártak be – ugyanazon ponton mégis találkoznak, mégpedig a formális szakvélemény áttörésénél, ahol a *sakvélemény vegyes jelleget* mutat. 2010. májusában – számos döntés egyesítve – végül megszületett a Pfv.VII.20.035/2010/4. számú ítélet, amely már teljes egészében magánszakértői véleményen alapul, amivel megjelent a *materiális szakvélemény* a Pp.-ben arra várva, hogy elterjedjen.

71 Dawkins: i. m. (4. lj.) 241.

72 Szóhasználatot ld. Dawkins: i. m. (4. lj.) 62.